

PAUL BRODWIN: Medicine and Morality in Haiti. The Contest for Healing Power. Cambridge Studies in Medical Anthropology 3. Cambridge: Cambridge University Press 1996. 240 sider. ISBN 0-521-57029-8. Pris: £50 (hb), £17.95 (pb).

Sundhedssøgende adfærd, det vil sige, hvordan folk vælger mellem mangfoldige behandlingsmuligheder i løbet af et sygdomsforløb, har – om end med skiftende fokus – længe været et gennemgående tema i medicinsk antropologi, og Brodwins bog er endnu et bidrag til dette. Tidligere er der i disse diskussioner blevet fokuseret på patienters og pårørendes evaluering af diverse forklaringsmodeller, og deres valg af behandling er blevet set som resultat af disse overvejelser. Brodwin ønsker derimod at erstatte dette fokus på forklaringsmodeller med en interesse for pragmatisme, „agency” og kropsliggørelse. „Moral” bliver et nøglebegreb i dette. Brodwin forsøger at vise, hvordan patienter gennem valg af behandling kommunikerer og forhandler religiøst tilhørsforhold og dermed deres moralske identitet. Ikke kun aids (som beskrevet af Paul Farmer: *AIDS and Accusation. Haiti and the Geography of Blame*. Berkeley: University of California Press 1992) bringer moralske spørgsmål om skyld, ansvar og retfærdighed frem. Al sygdom, siger Brodwin, gør patientens såvel som behandlerens og de pårørendes moral til genstand for forhandling – og det er i den kontekst, sundhedssøgende adfærd må forstås. Pragmatisk respons på konkret sygdom er en proces, gennem hvilken kropsliggjorte sociale relationer og moralske identiteter forhandles.

Bogen består af to dele, hvoraf den første er en gennemgang af vestlig medicins rolle i Haitis historie de sidste 300 år. Allerede under slavetiden tilbød – og påbød – slaveejerne behandling af slaverne, fordi der var en økonomisk fordel i at holde dem i live. Slavernes egne behandlingsformer (en sammenblanding af afrikanske, indianske og daværende europæiske traditioner) var på skift værdsatte for deres bidrag til at holde slaverne i live og ulovliggjorte på grund af slaveejernes frygt for giftmord. Ved uafhængigheden fra Frankrig i 1800-tallet opstod hurtigt en urban haitiansk elite, der tilsidesatte sundhedsydelse til befolkningen i landområderne. Først under den amerikanske besættelse 1915-34 blev der opbygget en landsdækkende struktur for et sund-

hedssystem, der dog ikke var bæredygtigt, efter at Haiti igen blev selvstændigt. Senere begyndte internationale donorer at pumpe penge ind i sundhedssystemet, men da havde størstedelen af befolkningen allerede adgang til en vis form for vestlig medicin, om ikke andet gennem uformelle behandlere og *forhandlere* af medicin. Brodwin understreger, at selvom vestlig medicin gennem tiderne er blevet brugt til at kontrollere og undertrykke befolkningen, så opfattes den ikke som sådan af folk. Den er oftest dyr at få adgang til og er blevet et udtryk for den støtte og status, man har i sin slægtskabsgruppe – en gruppe der oftest inkluderer medlemmer i landsbyen såvel som i hovedstaden og måske endda USA eller andre steder i verden. Desuden har biomedicinen på ingen måde erstattet andre mere personificerede behandlingsdiskurser.

I bogens anden del diskuteres de moralske budskaber i katolsk og protestantisk praksis og i *voudoun* (eller som det kaldes af haitianere selv: „at tjene ånderne“). Disse religiøse diskurser gør alle brug af såvel urter som vestlig medicin og af en bred vifte af behandlingsformer som bøn, åndeuddrivelse osv. De adskiller sig altså ikke væsentligt gennem deres medicinske praksis, men derimod gennem karakteren af den moralske værdi, der tillægges deres tilhængere. Ud fra et katolsk perspektiv kan man for eksempel enten fuldstændigt forsmå ånderne, acceptere deres tilstedeværelse og påpege sin moralske status ved at afvise at gøre brug af dem eller vælge at „tjene“ dem, det vil sige gøre brug af dem til at gøre såvel godt som ondt over for andre. Det enkelte individ kan bevæge sig frem og tilbage mellem disse diskurser, alt afhængig af hvad der bedst tjener hans eller hendes moralske identitet. Ud fra et protestantisk synspunkt er der derimod ikke stor forskel på katolikkerne og dem, der tjener ånderne. Protestantiske bevægelser (ofte Pinsekirker) fordømmer al omgang med enhver form for ånder/helgener og appellerer direkte til Guds magt. Derudover er disse kirker (ofte af amerikansk oprindelse) associeret med den større verden (USA), og hvad denne bringer af håb og muligheder for en fattig haitianer.

Bogen ønsker at gøre op med ideen om sammenhængende behandlingssystemer/traditioner og inddrager nyere ideer om praksis og „agency“ ved at beskrive, hvordan folks adfærd konstruerer, reproducerer og destabiliserer terapeutisk praksis, således at der ikke er

tale om sammenhængende behandlingssystemer. Kampen for sundhed er, siger Brodwin, en klinisk, moralsk, politisk og religiøs kamp. Når der vælges mellem konkurrerende former for behandling, opnås både at sætte oplevelsen af sygdom ind i en lokal diskurs og terapeutisk praksis og at påpege ens egen moralske værd gennem de valg mellem moralske verdener, man foretager sig gennem valg af behandling.

Bogens styrke ligger i dens detaljerede beskrivelse af udbredelsen af vestlig medicin i Haiti i de sidste 300 år og af andre nutidige behandlingsdiskurser. Der tages også vigtige pointer op i forbindelse med valg af behandling som en moralsk proces, der rejser spørgsmål om patientens såvel som pårørendes position i forhold til hinanden og til den omgivende verden. Diskussionen om, hvad der forstås ved moral – af forfatteren og af haitianerne selv – er dog mangelfuld på trods af, at netop dette begreb er et af bogens omdrejningspunkter. Det er derfor nogle gange uklart, hvad det overhovedet er, der forhandles om i brug af forskellige behandlingsstrategier, og bogen bringer ikke den teoretiske diskussion om sundhedssøgende adfærd mærkbart videre. Den giver dog et godt indblik i sundhedssøgende adfærd som social proces i Haiti.

*Hanne Mogensen
Institut for Antropologi
Københavns Universitet*

URADYN E. BULAG: Nationalism and Hybridity in Mongolia. Oxford Studies in Social and Cultural Anthropology (Oxford: Clarendon Press 1998. 302 sider. ISBN 0-19-82335-7. Pris: £40.

Bulag blev født i en almindelig mongolsk familie i Ordos-området i Indre Mongoli. Ordos er et ørkenagtigt område mellem Den Gule Flods slyngninger mod nord. Hans far er en traditionel mongolsk plantemediciner, og hans mor laver tøj. Han voksede op med mongolsk som modersmål i en ørkenoase og fik sin skolegang på kinesisk. Han lærte senere sig selv engelsk. Dette bragte ham i kontakt med mongolister som Carol Humphrey ved "The Mongolia and Inner Asia Studies Unit" i Cambridge, hvor han i dag er tilknyttet som forsker, og hvor han i 1992 fik sin ph.d.

Bulag har skrevet en meget spændende bog om, hvem der er de rigtige mongoler og

om nationalisme blandt mongoler i Mongoliet, i Kina og i Rusland. I Mongoliet er en mongolsk nationalisme vokset frem på ruinerne af en sovjet-socialistisk domineret fortid og en mulig trussel om en kinesisk domineret fremtid. Denne nationalisme har fået mongoler til at påpege renhed i et forsøg på at forhindre fremmedes indflydelse på mongolsk kultur og identitet. Det har fået khalkha-mongolerne i staten Mongoliet til at opfatte sig selv som de egentlige etniske mongoler og andre mongolstammer som ikke værende rigtige mongoler eller betragte dem som urene. Khalkha-mongolerne (halh-mongoler) udgør omkring 75% af befolkningen i Mongoliet, som har en befolkning på cirka 2,5 millioner mennesker. Sammenlagt er der tilsyneladende flere mongoler i Kina. Dog er tallet for mongoler i Kina afhængigt af fordele og ulemper ved at lade sig registrere som hørende til et nationalt mindretal. Denne khalkha-centralisme bygger på frygten for at blive slugt af Kina. I modsætning til det er en pan-mongolisme, hvis holdning er, at båndene mellem alle mongolgrupper skal styrkes.

I forordet beklager Caroline Humphrey de meget begrænsede muligheder, mongolister tidligere havde for at foretage forskning under kommunistisk styre i Mongoliet, Rusland og Kina. Det er først efter 1990, at vilkårene har ændret sig. Det er især den periode, Bulag beskæftiger sig med. Han kaster nyt lys over mongolernes historie, og hvordan den har indflydelse på nutiden. Bogen er pakket med detaljer om mongolernes kultur og historie. Bogens hovedidé er, at mongolerne i dag står foran valget mellem en lukket, snæver nationalisme, som bygger på racistisk renhed, eller en mere åben, tilpasset nationalisme, som medregner blandinger, mangfoldighed og multikulturelle folk.

Humphrey skriver, at Bulag har taget et væsentlig spørgsmål op, om hvem der er mongoler set på baggrund af, hvad der er foregået i Kina og Rusland. Bogen angriber emnet ud fra en antropologisk synsvinkel, og Bulag fortæller eksempler fra sit feltarbejde. Han har frisk i sin erindring den pågående debat om nye politiske skrivelser. Han lægger ikke skjul på sit eget ståsted i denne debat.

Bulag oplever på egen krop at komme som mongol til Mongoliet og ikke blive anerkendt som mongol, fordi han ikke er khalkha. Det har været med til at få ham til at stikke hovedet i hvepsereiden og spørge: Hvem er mongol?